

Sustainable development of tourism for Recreational use (SOURCE)

Slutrapport förstudie Interreg Sverige-Norge
1 nov 2021 – 30 juni 2022

Projektet har genomförts av

Medfinansierat av

Trøndelag
fylkeskommune

Sammendrag/Sammanfattning

Förprojektet SOURCE - Sustainable development of housing for Recreational use - kom till för att se hur man kan koble sammen relevante aktører på tvers av grensen, fra forvaltning, næringsliv og kunnskapsmiljø i Jämtland/Härjedalen och Trøndelag, for å ta sig an fritidsboligutvikling med vår gemensamma natur og klima som premiss. SOURCE har som mål å identifisere og eksemplifisere hvordan fritidsboligutvikling i større grad kan være et virkemiddel for å forbedre natur og lokalsamfunn.

Rekreasjonskommuner, som mange av kommunene i region Jämtland Härjedalen og Trøndelag fylke, ønsker å være gode og bærekraftige kommuner både for innbyggere og besøkende. Spesielt fritidsboligutviklingen har vært viktig for rekreasjonskommuner, ved å skape vekst og sysselsetting i distriktsområder utsatt for fraflytting. Den pågående fritidsboligutviklingen er derimot arealkrevende og beslaglegger årlig store naturområder. Bare i Norge står hytteutbygging for ¼ av den årlige totale nedbyggingen av natur.

Ved å ta inn over oss naturkrisen og hvordan dette vil kunne ramme lokalt næringsliv, vil også bedrifter kunne bli i bedre stand til å forstå og møte den strategiske og finansielle risikoen forbundet med tap av natur og kommende reguleringer og initiativ på området. Et skifte i retning av en mer naturpositiv fritidsboligutvikling, blant annet i tråd av Naturavtalen og andre globale og nasjonale krav, vil åpne opp nye markedsmuligheter og bidra til omstilling inn i det grønne skiftet.

Førstudien har blitt ledet av Peak Innovation på svensk sida och av Nasjonalparken Næringshage på norsk sida. Båda organisationerna är relativt lika och kan beskrivas som innovationsmiljöer, vana att jobba med att koppla ihop offentligheten, forskningen och näringslivet i olika projekt.

Under projektets gång har projektet genom individuelle möten och digitale fellesmøter kommet i kontakt med aktører, som på ulike sätt är verksamma inom utveckling av fritidshus. Dels för att få inspel till hur dagens situation ser ut, hur dessa aktörer tänker och jobbar med frågan runt hållbar utveckling av fritidshus och om det har några tankar vad som borde göras i framtiden. Dette har resultert i et omfattende og tværfaglig nettverk som er interessert i å følge SOURCE videre i et hovedprosjekt. Flere av aktørene har også signert intensjonsavtaler for å presisere sine interesseområder i prosjektet.

Gjennom forprosjektet har vi identifisert fire temaområder vi ønsker ta videre i et hovedprosjekt: Fritidsboligutvikling for naturrestaurering og habitatforbedrende tiltak; Naturbaserte løsninger for mer klimatilpassede fritidsboligområder og lokalsamfunn; Sirkulær og ressurseffektiv fritidsboligutvikling; Fritidsboliger som tilrettelegger for regenerativ turisme. I et kommende hovedprosjekt er målet å gå fra kunnskap til praksis i form av konkrete piloter, der lokale SMBer, kommuner og relevante kompetansemiljø jobber sammen. Formålet med pilotene er å eksemplifisere naturpositive konsept for fritidsboligutvikling.

En stor del i kommunikationen av projektet och för att lyfta interesse rundt projektidén är den film som gjorts i projektet. Filmen beskriver kort dagens situation rundt utvecklingen av fritidshus och hur projektet ska jobba mot en mer hållbar utveckling. Filmen innehåller även ett par av deltagarna i konsortiet som beskriver varför detta är viktigt för dem.

Summary

The preliminary study SOURCE - Sustainable development of housing for Recreational use – originated from the idea how to develop recreational houses with climate and nature as the premise. The project hope to connect relevant actors from the public, businesses, and academia from both

the Norwegian region Trøndelag and the Swedish region Jämtland/Härjedalen. The goal of SOURCE is to identify and exemplify how the development of recreational houses can be a tool for improving nature and the local society.

Many of the municipalities in the regions Jämtland/Härjedalen and Trøndelag are recreational municipalities with many tourists and recreational houses. These municipalities wish to be good and sustainable municipalities for both its inhabitants and its visitors. The development of recreational houses is important for the municipalities by creating economic growth and employment instead of migration of inhabitants that is common in sparsely populated municipalities in Sweden and Norway. The current development of housing for recreational use is taking up a lot of land and pristine nature. In Norway the building of houses for recreational use accounts for ¼ of the total nature losses from human development.

To understanding the nature crises, we are in and how that could affect the local businesses, is critical. To make the businesses more prepared for the strategical and financial risk connected to the loss of nature and coming regulations and initiatives associated to the nature crises. A shift to a more nature positive development of recreational houses, that is in line with the UN Global Biodiversity Framework and other global and national regulations, will open new business opportunities in the green transition.

This preliminary project has been managed by Peak Innovation as the Swedish part and Nasjonalparken Næringshage as the Norwegian part. Both organisations are relative similar and can be described as innovation environments, used to manage projects, and connect the public, businesses, and academia.

To get in contact with different actors within the development of houses for recreational use, individual meetings and online workshops have been conducted throughout the project. These resulted in a better insight into today's situation, how these actors work and think regarding the sustainable development of housing for recreational use and thoughts about how things could be done differently in the future. The outcome of this was a vast and interdisciplinary network that is interested to follow the project SOURCE into a main project. Many of these actors have signed letter of intents to declare its interest for the future project.

Through the preliminary project, four areas of extra interest have been identified to build a main project around: Development of recreational housing as a tool for nature restoration and habitat improvement; Nature based solution for recreational houses and local societies to adapt to weather related climate change risks; Circular economy and resource effective development of recreational houses; Recreational houses that are facilitating regenerative tourism. In a future main project, the aim is to go from knowledge to practice in the concept of pilot studies, there local small and medium sized businesses, municipalities, and research institute/relevant competence are working together. The aim with the pilot studies is to exemplify a nature positive concept for development of housing for recreational use.

A major focus in the communication of the preliminary project and to raise interest around the project idea is the film that was developed during the project. The film describes today's situation around the development of housing for recreation and how the project aims to work towards a more sustainable development. The film also includes some of the actors that signed the letter of intent and why they think this project is important.

Innehåll

Sammendrag/Sammanfattning.....	2
Summary.....	2
Bakgrunn.....	5
Mål, resultat och förväntade effekter.....	6
Mål.....	6
Resultat.....	6
Förväntade effekter	16
Prosjektorganisasjon.....	17
Grenseoverskridende merverdi	18
De horisontella kriterierna.....	18
Informasjon og kommunikasjon	19
Forankring av prosjektets resultat og effekter	20
Aktiviteter og økonomi	20
Forslag og ideer	22
Referanser	Fel! Bokmärket är inte definierat.

Bakgrunn

Rekreasjonskommuner, som mange av kommunene i region Jämtland Härjedalen og Trøndelag fylke, ønsker å være gode og bærekraftige kommuner både for innbyggere og besøkende. Spesielt fritidsboligutviklingen har vært viktig for rekreasjonskommuner, ved å skape vekst og sysselsetting i distriktsområder utsatt for fraflytting. Den pågående fritidsboligutviklingen er derimot arealkrevende og beslaglegger årlig store naturområder. Bare i Norge står hytteutbygging for ¼ av den årlige totale nedbyggingen av natur.

Det internasjonale Naturpanelet og Verdens Økonomiske Forum har konstatert at tap av natur er den største globale risikoen for samfunn og økonomi. EU har høye ambisjoner for arbeid med natur, gjennom EUs naturmangfoldsstrategi, EUs grønne giv, EU-taksonomien, initiativ som New European Bauhaus og krav som påvirker internasjonale eksportmarkeder. I 2022 ventet også FNs Naturavtale som vil inneholde forpliktelser tilknyttet redusert forbruk, strengere miljøhensyn, vern av mer natur, og endringer i måten vi driver ulike former for næringsaktivitet på. Sverige og Norge har sammen med 92 andre land erklært global naturkrise, og skal komme til enighet rundt en ny, internasjonal avtale. Naturavtalen skal bli en "Parisavtale for naturen", altså en avtale som sikrer kollektiv internasjonal og nasjonal handling. En slik avtale kan få konsekvenser for svensk og norsk næringsliv, gjennom nye nasjonale lovkrav, nye krav i EU og blant annet gjennom frivillige rammeverk for selskapsrapportering.

Ved å ta inn over oss naturkrisen og hvordan dette vil kunne ramme lokalt næringsliv, vil også bedrifter kunne bli i bedre stand til å forstå og møte den strategiske og finansielle risikoen forbundet med tap av natur og kommende reguleringer og initiativ på området. Et skifte i retning av en mer naturpositiv fritidsboligutvikling, blant annet i tråd av Naturavtalen og andre globale og nasjonale krav, vil åpne opp nye markedsmuligheter og bidra til omstilling inn i det grønne skiftet.

Förprojektet SOURCE kom till för att se hur man kan koble sammen relevante aktører på tvers av grensen, fra forvaltning, næringsliv og kunnskapsmiljø i Jämtland/Härjedalen och Trøndelag, för att ta sig an fritidsboligutvikling med vår gemensamma natur og klima som premis. Et kommende SOURCE hovedprosjekt har som mål å identifisere og eksemplifisere hvordan fritidsboligutvikling i større grad kan være et virkemiddel for å forbedre natur og lokalsamfunn.

Prosjektet bygger videre på nettverk og erfaringer fra Interreg prosjektet SMICE – Samskapande Mittnordisk Innovations-arena för Cirkulär Ekonomi og Oppdal/Rennebu prosjektet "Kompetanseløft for Bærekraftig fritid" (Figur 1).

Figur 1: Prosjektet SOURCE bygger videre på nettverk og erfaringer fra Interreg prosjektet SMICE – Samskapande Mittnordisk Innovations-arena för Cirkulär Ekonomi og Oppdal/Rennebu prosjektet "Kompetanseløft for Bærekraftig fritid"

Mål, resultat og forventede effekter

Mål

Förstudien SOURCE har haft som övergripande mål att bygga samverkan och kapacitet för ett kommande genomförandeprojekt. Prosjektet ønsker å styrke konkurranskraften hos små og mellomstore foretak ved å koble næring, forvaltning og forskning innen bærekraftig utvikling av hytter og fritidsboliger i rekreasjons- og friluftsområdene i Jämtland/Härjedalen och Trøndelag.

Förstudiens delmål är att:

- Etablere et faglig grunnlag over nåværende praksis for utvikling av fritidsboliger i begge regioner
- Koble relevante aktører innen bærekraftig fritid fra næringsliv, forskning og forvaltning
- Formalisere et konsortium for hovedprosjekt
- Definere problemstilling og interessante temaområder for hovedprosjekt

Resultat

För att nå målen med förstudien så fokuserade man på å opprette dialog med relevante aktører innen fritidsbolignæringa i Jämtland Härjedalen og Trøndelag. Nedan beskrivs de resultat som oppkommit i projektet kopplat till Förstudiens mål. Vi bedömer att vi har oppfylt projektets mål väl

Etablere et faglig grunnlag over nåværende praksis for utvikling av fritidsboliger

Flere og flere kjøper fritids- eller sekundærbolig. For hver hyttetomt som selges, forsvinner litt av vår felles arv: allemannsretten. Friheten til å bevege seg fritt i norsk eller svensk natur er et gode som står høyt i kurs, hos både nordmenn, svenskar og besøkende fra andre land med helt andre regler for ferdsel i utmark.

Utviklingen blir pekt ut som en av truslene til bit-for bit nedbygging av natur, som fører til økt press på sårbare arter og naturområder, tap av viktige habitat og leveområder samt fragmentering av større sammenhengende naturområder. I tillegg innebærer fritidsboliger store klimagassutslipp, både fra selve naturinngrepet og frigjøring av karbon lagret i bakken, materialer som benyttes og anleggsfasen, oppvarming og bruk, samt transport til og fra. Fritidsboligutviklingen er likevel ønsket velkommen av distriktskommuner og lokalt næringsliv, hvor mange ønsker at veksten skal vedvare i samme takt som i dag. Årsaken til dette er at fritidsbolignæringen legger til rette for arbeidsplasser tilknyttet oppføring av nye fritidsboliger, tjenester sekundærinnbyggerne ønsker benytte seg av og handel i lokale foretninger. Flere kommuner krever også eiendomsskatt for fritidsboliger.

Til tross for at fritidsboligutviklingen i de fleste kommuner ansees som positiv for lokal økonomi, er det også flere som peker på utfordringer og interessekonflikter. Flere steder har det nå oppstått misnøye i lokalbefolkningen, men også blant allerede etablerte fritidsboligeiere, om at utviklingen slik den foregår nå ikke er bærekraftig - hverken for natur eller lokalsamfunn.

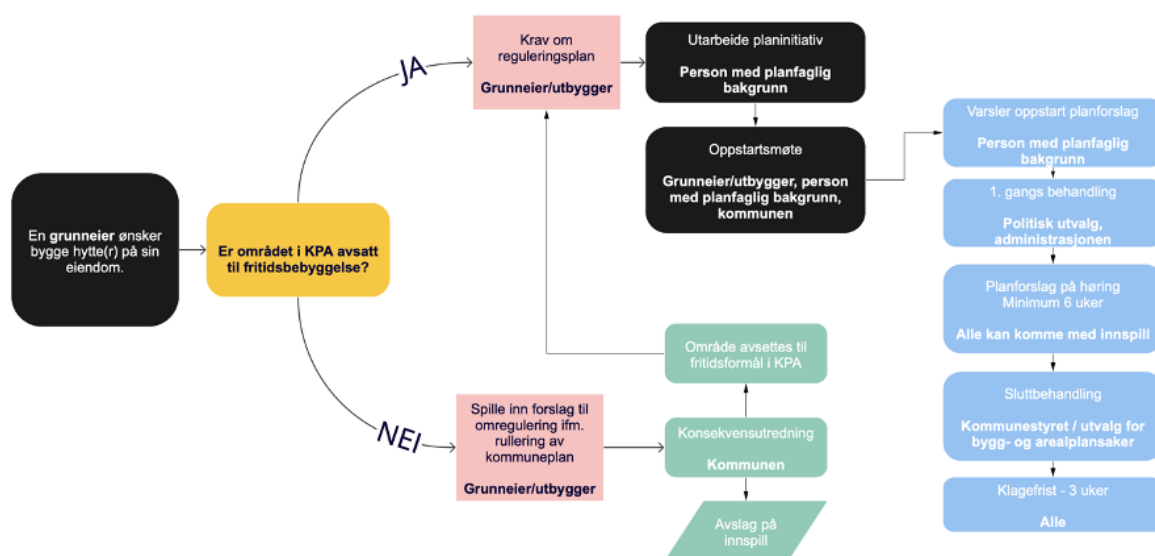
Nedenfor oppsummeres i korte trekk våre funn i tilknytning dagens praksis for fritidsboligutvikling henholdsvis Norge og Sverige. For mer utfyllende informasjon, se vedlegg.

(Nasjonalparken Næringshage, 2022) (Peak Innovation, 2022)

Den klassiske norske hytta var av beskjedne størrelse, ofte ikke mer enn 30–40 m². Nybygde hytter var i 2020 i gjennomsnitt 96 m², men det er ikke uvanlig med en størrelse på 120–150 m² og mer (Helgerud, 2021). Den tradisjonelle hytta lå tidligere gjerne ensomt og uveisomt beliggende. I dag ligger en typisk hytte i tilrettelagte hyttefelt med god infrastruktur og nærhet til sportsanlegg og servicetilbud. Enkelte kommuner, særlig i fjellet, har så mange hytter at de omtales som «hyttekommune» (Helgerud, 2021).

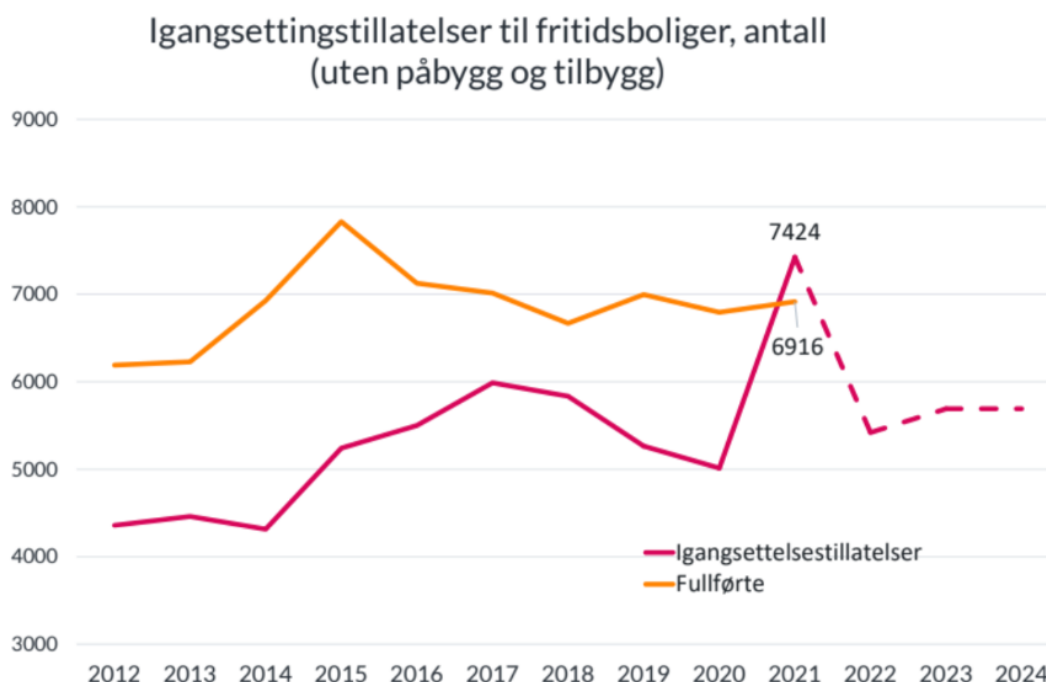
De fleste ferdighusmodellene av fritidsboliger på markedet er designet for flate tomter og egner seg ikke for tilpasning til terreng. I tillegg har de fleste fritidsboligene siden 80-tallet blitt bygget ut i felt, som igjen fører til tyngre fysiske inngrep der stedsgegn natur blir fjernet og området planert, det etableres et omfattende veinett med tilhørende parkering og infrastruktur for vann/avløp/energi. Fritidsboligutviklingen i Norge foregår bit for bit, og vi har derfor ikke oversikt over den samlede effekten hytteutvikling vil ha for kommunene og næringer som er direkte avhengig av en velfungerende natur.

Det finnes virkemidler for å hensynta natur eller skåne ubebygde områder for videre utbygging i Norge i dag. Områder kan vernes etter Naturmangfoldloven eller disponeres til landbruks-, natur-, friluft- eller reindriftsområder i kommuneplanens arealdel etter plan- og bygningsloven. Når områder likevel bygges ut skyldes det ofte at viljen til å verne områder er mindre enn ønsket om hyttebygging (Skjeggedal et al., 2021). Statsforvalteren kan ved sin innsigelsesrett stoppe eventuelle planer fra kommunene. Administrasjonen i kommunene har ansvaret for å sørge for at alle hensyn ivaretas gjennom kommuneplan i saksbehandling for oppførelse av fritidsbebyggelse (figur 2). Til slutt er det opp til kommunens folkevalgte å beslutte om utviklingen skal godkjennes eller ikke.

Figur 2: Flytskjema over kommunale planprosesser relatert til fritidsboligutvikling. Utarbeidet på bakgrunn av samtale med Oppdal kommune, av Nasjonalparken Næringshage

I 2015 ble det registrert ca. 450 000 fritidsboliger i Norge, hvor ca. 44% av hyttene er i indre fjellområder. Halvparten av hytteutviklingen skjer i dag i innlandskommuner, hvor fjellandsbyene kryper lengre og lengre oppover og innover fjellheimen (Ask, 2021). Prognosesenteret sine tall fra tidlig 2022 viser at hele 9%, altså nærmere 220 000 husholdninger, har planer om å kjøpe fritidsbolig i Norge i løpet av en 3-års periode (Figur 3) (Macic & Bjørneng, 2022). Dersom vi ser på igangsettingstillatelser var 2022 et rekordår med hele 7472 igangsettingstillatelser.

Figur 3: Figuren viser utviklingen i antall registrerte igangsatte og fullførte fritidsboliger i Norge. I snitt har det blitt igangsatt rundt 5000 fritidsboliger årlig før 2021, så fjoråret endte på et historisk høyt nivå. Kilde: (Macic & Bjørneng, 2022)

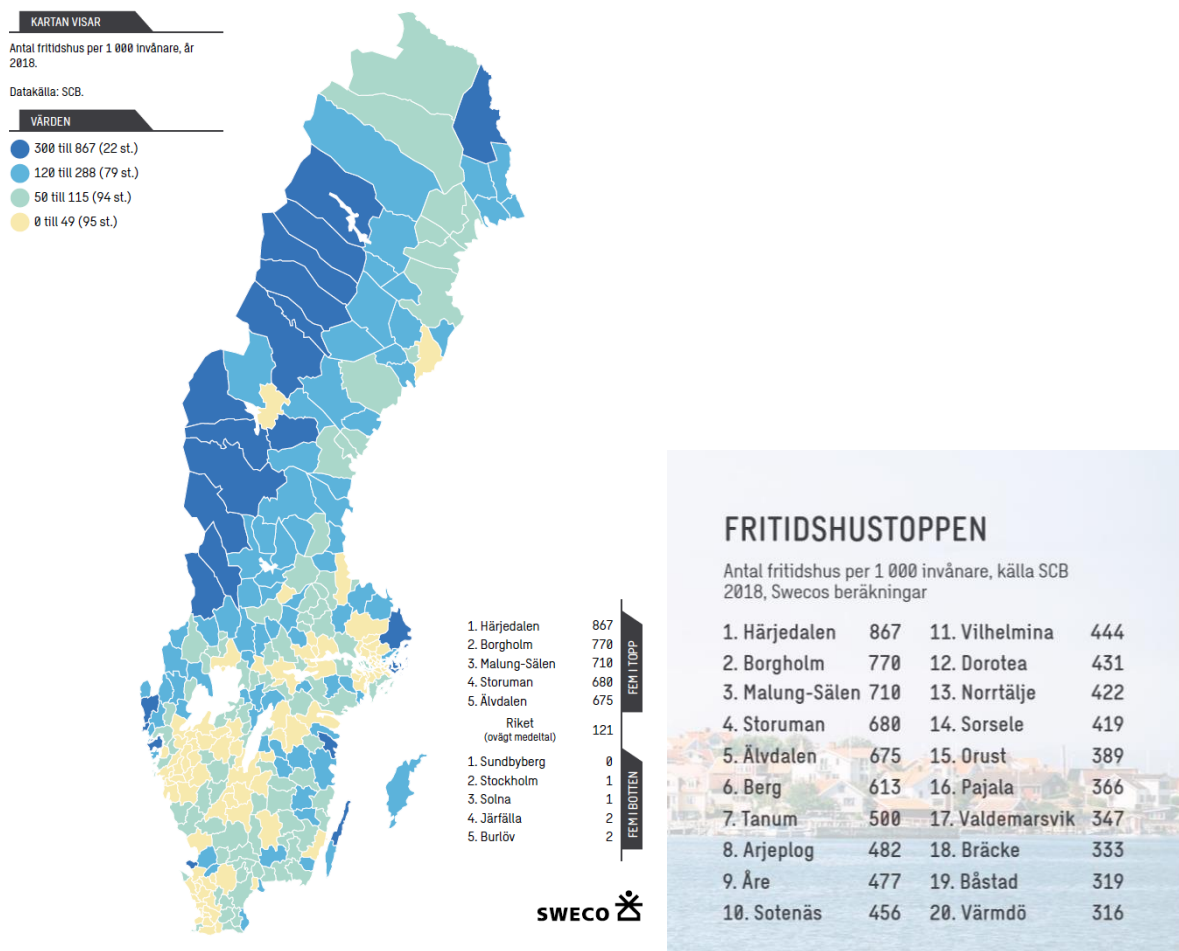
Innlandskommunene har de fleste av fritidsboligene i Trøndelag, og i snitt hadde kommunene i Trøndelag 1,28 fritidsboliger per km² i 2020 (Trøndelag i tall, u.å.). En rekke kommuner har imidlertid betydelig høyere tetthet av fritidsboliger enn dette. Siden 2010 har det blitt 4 456 flere fritidsboliger i Trøndelag, en økning på 9,7 %. Totalt består 8,1 % av Trøndelags bebygde areal av fritidsbebyggelse, som utgjør 48,9 km².

Utveckling av fritidshus i Sverige følger i stora drag samma utveckling som i Norge beskrivet ovan. Det fanns 2019 totalt 607 000 fritidshus i Sverige (SCB, 2020), Av dessa fritidshus ägs 62 procent av någon som bor i en annan kommun. 6 procent är utlandsägda medan, 2 procent ägs av svenskar bosatta i utlandet (SCB, 2020). De mest populära områdena för fritidshus ligger vid kusten eller fjällan, men många fritidshus ligger också i avfolkade glesbygdsmråden (Back & Marjavaara, 2017). Fjällkommuner i Jämtland och Härjedalen tillhör de kommuner som har flest fritidshus i Sverige.

Antalet fritidshus per 1000 invånare varierar stort mellan kommunerna. Störst är antalet i fjällkommuner och utpräglade sommarorter. Ett stort bestånd av fritidshus kan både vara en tillgång och en utmaning för dessa kommuner. Fritidsboende skapar underlag för service och gynnar de lokala näringslivet samtidigt som stora säsongsvariationer i befolkning skapar en ojämnbelastning på kommunala och regionala tjänster såsom vattenförsörjning, sophämtning och sjukvård (Andersson, Christner, Jean-Simon, & Stefan, 2019). I (figur 4) nedan så ser man tydligt att i Jämtlands län har vi några av de mest attraktiva fritidshuskommunerna där Härjedalen är i topp med 867 fritidshus per 1000 invånare och Berg och Åre kommun är också i topp 10.

Om man ser i totala antal privatägda fritidshus i Jämtland Härjedalen ligger även Härjedalen i topp med strax över 9000 fritidshus i kommunen (Tabell 1).

ATTRAKTIVA FRITIDSHUSKOMMUNER

Figur 4: Visar antal fritidshus per 1000 invånare, och ger en indikator vilka kommuner som är attraktiva fritidshuskommuner (Andersson, Christner, Jean-Simon, & Stefan, 2019).

Kommun	Samtliga privatägda fritidshus	Antal fritidshus där ägare är boende i annan kommun	Andel fritidshus där ägaren är boende i annan kommun
Härjedalen	9 094	7 531	83
Åre	5 575	3 811	68
Berg	4 512	3 735	83
Strömsund	3 858	2 331	60
Krokom	3 026	2 046	68
Bräcke	2 219	1 628	73
Östersund	1 881	554	29
Ragunda	1 412	979	69

Tabell 1: Visar antal Fritidshus i Jämtlands län fördelat per kommun och hur stor andel som ägaren bor i en annan kommun (SCB, 2020).

Dock är inte alla fritidshus privatägda utan många större fritidshusområden (område med koncentrerad bebyggelse, mer än 50 fritidshus) är ägda av företag. År 2015 hade Sverige 1 173 fritidshusområden. Tillsammans utgjorde de 0,15 procent av Sveriges landyta (SCB, 2016) 65 av dessa fritidshusområden fanns i Jämtlands län, majoriteten i Åre, Berg och Härjedalens kommun. I dessa 65 fritidshusområden fanns 7264 fritidshus och de upptog en yta av 3271 ha, lika med 0,067% av Länets yta (SCB, 2016)

Covid19-pandemin har resulterat i ett större intresse för den svenska befolkningen för att resa till fjällen och efterfrågan på fjällstugor har ökat med prisuppgångar och ökat tryck för att bygga nya fjällstugor. Bygglovsansökningar för fritidsbostäder har ökat kraftigt som en effekt av pandemin. Mellan 2019-2021 var ökningen 88 % för privatpersoner och 137 % för företag. Totalt söktes 4695 bygglov under 2021, noterbart är att antal planerade fritidshus är större då gruppbyggda fritidshus bara kräver en bygglovsansökan (Bengtsson, 2022). I Berg och Härjedalens kommun har man sett en ökning på nästan 40% på ansökta bygglov under 2020 jämfört med åren innan (Lejman, 2021). Dock möter den ökande utbyggnaden av fritidshus visst motstånd ibland lokalbefolkningen sp, protesterar mot att natur och rekreationsområden i deras närhet minskar. I Åre har kritik mot utbyggnad av ett nytt stort stugområde i Rödkullen varit stor från lokalbefolkningen. (Flygare, 2021)

Varje kommun har en översiktsplan för hela kommunen. Planen beslutas av kommunfullmäktige och ska ge vägledning för beslut hur mark- och vattenområden ska användas och hur den byggda miljön ska användas, utvecklas och bevaras. Översiktsplanen ska fungera som kommunens strategi för en långsiktig hållbar utveckling i kommunen. Planen ska visa hur kommunen tar hänsyn till allmänna intressen och riksintressen (naturvärden, friluftsliv, rennäring mm) samt hur miljö kvalitetsnormer (tex luft- och vattenkvalitet) ska följas, tex när bygglov beviljas. En översiktsplan ska innehålla en plankarta, planbeskrivning, Länsstyrelsens granskningsyttrande, samrådsredogörelse och utlåtande (Boverket, 2020). Utöver en Översiktsplan har vissa kommuner fördjupade översiktsplaner, som avser ett mindre område av kommunen. Fördjupade detaljplanerna används i områden som anses särskilt viktiga i kommunen och där konflikter mellan olika aktiviteter och intressen är påtalade som kräver ett mer detaljerat förtydligande. Många av fjällområdena i Jämtland och Härjedalen har fördjupade översiktsplaner. Den sista nivån är detaljplanen som över ett mindre område reglerar rättigheter och skyldigheter, mellan markägare och samhället och markägarna emellan. Här kan detaljerade bestämmelser inkluderas så som utformning och placering av byggnader och hur allmänna intressen ska regleras (Boverket, 2020)

Länsstyrelsen hjälper kommunerna i framtagandet av översiktsplanerna och ser till att de har uppmärksammat tex riksintressen med mera. Det är kommunen som sedan fattar beslut om exploatering och beviljande av bygglov. Länsstyrelsen kan överklaga beslutet om det tycker det strider mot riksintressen eller andra överprövningsgrunder som tex risk för människors hälsa och säkerhet, miljö kvalitetsnorm eller om det stör andra kommuners intressen. Men länsstyrelsen kan inte hindra om naturvärden byggs ner så länge det inte strider mot artskydd eller överprövningsgrunder. I de flesta fall är det kommunen som bestämmer om och var utveckling av fritidshus sker (Boverket, 2022).

Koble relevante aktører innen bærekraftig fritid fra næringsliv, forskning og forvaltning

For den enkelte bedrift innebærer omstilling inn i det grønne skiftet høy risiko. Ved å koble aktører og innføre tverrfaglig samarbeid i praksis mellom forskning, næring og lokale myndigheter, reduseres denne risikoen. Samarbeidet tydeliggjør rammer og framtidsutsikter, og gir bedriftene nødvendig kunnskapsgrunnlag for å ta sats.

I forprosjektet har fokuset ligget på å etablere et grenseoverskridende kompetansenettverk med aktører som er interessert i en mer naturpositiv utvikling av fritidsboliger. For å få til dette har vi hatt en rekke 1:1 møter med ulike aktører for å kartlegge arbeidsområder, interesser og behov. Da prosjektet har vært i en utforskende fase så vi det som lite hensiktsmessig å ta kontakt med mindre bedrifter eller kommuner som erfaringsmessig har begrenset med ressurser. Fokuset har ligget på større kompetansemiljø, prosjekt, kommuner og bedrifter som har pekt seg ut som spesielt relevante i et hovedprosjekt-konsortium. Vi har likevel identifisert en rekke mindre bedrifter som vil være svært aktuelle å trekke inn i konkrete piloter i et hovedprosjekt.

Prosjektet gjennomførte även två stycken träffar där vi samlade stora delar av detta konsortium, ett så kallat online aktörmöte och ett informationswebinarie. Resultatet av aktørmøtet och webinariet projektet gjennomførte var att vi lyckades samla många av de aktörerna som är intresserade av denna problemställning runt hållbar utveckling av fritidshus från både näringsliv, forskning och offentligheten. Dels fick dessa aktörer se och prata med andra aktörer intresserade av detta tema och diskutera vad som görs idag och vad som borde göras i framtiden (inspel till ett huvudprojekt). Detta resulterade i att medverkande aktörer fick kontakt med andra relevanta aktörer och fick en försmak hur ett huvudprojekt skulle koppla ihop och involvera näringslivet, forskningen och offentligheten i arbetet med hållbar utveckling av fritidshus. Ytterligare ett resultat av aktørmøtet och webinarie var att projektet fick inspel för att definiera problemställningar och intressanta temaområden för huvudprojektet, se mer under resultat kopplat mot de målet nedan.

Definere problemstilling og interessante temaområder for hovedprosjekt

Forprosjektet arrangerte et **digitalt aktørmøte** i mars, som muliggjorde dialog mellom interesserte aktører og innspill på satsningsområder for et videre hovedprosjekt. I møtet deltok 20 personer som representerte et bredt spekter av aktører i bransjen, fra blant annet kommunene, kunnskapsmiljø og bedrifter, fra både Norge og Sverige.

Under aktørmøtet fikk vi bekreftet at det er stor interesse for å se til mer bærekraftige alternativ rundt fritidsboligutvikling, og det ligger et stort potensiale i videre utvikling av alternative energiløsninger, mindre ressurskrevende materialer, lavutslippsmobilitet, delingsløsninger, samt økt kunnskap om effekter av ferdsel og friluftsliv, planlegging av fritidsboligområder og en mer helhetlig forvaltning.

Fritidsboliger är et overskuddsfenomen ressurskrevende i form av utslipp fra materialer og transport, samt energibruk og da særlig til å varme opp hyttene når de ikke er i bruk. Mange aktører har allerede innsett dette og begynt å se til alternativ for fritidsboliger som er mer bærekraftige, som for eksempel

- omfatter mindre naturinngrep (påler, off-grid, tunstruktur)
- er mer miljøvennlige (energieffektivitet, materialvalg, infrastruktur, mobilitet)
- innebærer nye forretningsmodeller (hyttedeling og utleie)

Men når vi vet at vi står i en klimakrise OG en naturkrise, har vi egentlig tid til å bare gjøre mindre skade? Mange av tiltakene som omtales som mer bærekraftige handler ofte om å begrense omfanget av skade. Bærekraftige konsept skal føre til mindre naturinngrep, lavere utslipp og mer energieffektive løsninger. Samtidig et blir det mer og mer tydelig at klimakrisa og naturkrisa henger sammen, noe som gjenspeiler forventede føringer og retningslinjer vi vil se fremover.

I 2020 erklarte 93 land, inkludert Sverige og Norge, global naturkrise. Med det signerte vi "leaders pledge for nature" og forpliktet oss til å reversere tap av biodiversitet innen 2030. I 2022 skal medlemslandene i Konvensjonen for biologisk mangfold møtes for å bli enige om en naturavtale som skal sikre at målet nås. Avtalen er forventet å bli en slags parisavtale for naturen, der hvert enkelt land setter seg konkrete mål for å reversere tap av natur. Naturavtalen vil sammen med EUs grønne giv vil legge føringer for all virksomhet som innebærer ødeleggelse av natur, og belønne de som baserer sine forretningsmodeller på en mer **naturpositiv økonomi** (Deloitte, 2022). EUs taksonomi er et konkret virkemiddel for å føre kapital inn i tiltak og virksomheter som bygger opp under dette.

Føringene kan innebære at bedrifter må se til nye løsninger, virksomhet må rapporteres i en større grad mht natur og klima, det blir mer utfordrende å få lån til utbygging, og lignende.

Byggenæringa er en bransje hvor vi forventer spesielt store endringer både knyttet til hvordan vi forbruker areal, materialer, samt krav til energi og utslipp. Årsaken til dette er at næringa bidrar til store klimagassutslipp, genererer store avfallsmengder og forbruker mye av våre naturressurser. Både EU (European Commission, 2020), den norske regjering (departementene, 2021) og den svenske regjering har pekt ut bransjen som en av aktørene med størst potensiale inn i det grønne skiftet.

Fritidsbolignæringen baserer i stor grad sin virksomhet på forbruk og forringelse av natur. Ved å ha kunnskap om både klima- og naturkrisen og hvordan dette vil kunne ramme næringslivet, altså **naturrisiko**, vil små- og mellomstore bedrifter kunne bli i bedre stand til å forstå og møte den strategiske og finansielle risikoen forbundet med klimaendringer, tap av natur og kommende reguleringer og initiativ på området. Å se til en utvikling som ivaretar både natur og klima, blant annet drevet av Naturavtalen og andre globale og nasjonale krav, vil legge til rette for nye markedsmuligheter. Et slikt skifte vil innebære behov for utvikling av naturpositive forretningsmodeller og investeringer i bærekraftig utnyttelse av natur (Deloitte, 2022).

I arbeidet med forprosjektet har vi identifisert en rekke mulighetsrom for fritidsnæringa som ikke direkte går på bekostning av natur. Det kan eksempelvis være;

- Naturrestaurering og utvikling i allerede forringede områder
- Ombruk av eksisterende bygningsmasse og byggematerialer
- Reversible fritidsboligkonsept
- Sentrumsnære fritidsboliger
- Fritidsboliger sett i kobling til regenerativ turisme

Bedrifter som allerede nå begynner å se til alternativ som ikke forringer natur, men heller bygger opp under en robust natur og lokalsamfunn, vil ha et konkurransefortrinn inn i den massive omstillingen vi ser kommer. Det holder ikke lengre definere bærekraft som synonymt med nullutslipp. Vi må se i retning av virksomhet som i større grad tilbakefører mer verdi enn det som forbrukes, og som samtidig bidrar til å bygge opp naturens systemer og lokalsamfunn som er avhengig av naturen.

På bakgrunn av behovet for en mer naturpositiv utvikling ønsker SOURCE i hovedprosjektet se på fritidsboliger i lys av en naturpositiv utvikling. Med naturpositiv mener vi her *aktivitet som ikke bare reduserer påvirkning på natur, men også bidrar til å styrke eller gjenoppbygge økosystemer.*

Vi erfarte at konseptet om en naturpositiv utvikling er et relativt nytt og ukjent begrep for de fleste, og det er derfor utfordrende å se mulighetsrommet som ligger i det uten å kunne relatere det til reelle eksempler. NINA – Norsk institut för naturforskning spilte inn at et eksempel på en naturpositiv utvikling kan være det å tilbakeføre vegetasjon og stedegent uttrykk i et nedlagt steinbrudd, for så å plassere enkelte fritidsboliger i det restaurerte området. Da vil vi oppnå en netto positiv naturutvikling, som kan realiseres med fritidsboliger som virkemiddel. Denne tanken vekket engasjement i møtet og bekrefter prosjektets målsetting om å identifisere og eksemplifisere en naturpositiv fritidsboligutvikling.

Det er viktig at et prosjekt som SOURCE deler av kunnskap som erverves ut over prosjektet og aktørene som deltar i prosjektet. **Kommunikasjon** utad ble under aktørmøtet pekt på som svært viktig, og det vil i et hovedprosjekt derfor fokuseres på hvordan vi best mulig kan generere synergier med andre prosjekt og dele erfaringer og resultat som gir praktisk merverdi for små- og mellomstore bedrifter og kommuner i Sverige og Norge. Det er blant annet tenkt at formidling av resultater og samarbeid i videoformat vil være en fin mulighet til å nå og forstås av mange.

Gjennom forprosjektet har vi identifisert **fire temaområder** vi ønsker ta videre i et hovedprosjekt. Temaområdene baserer seg på naturpositive mulighetsrom identifisert av Verdens økonomiske

forum (World economic forum - WEF) i rapporten *The Future of nature and Business Policy Companion* (WEF, 2020). De fire temaområdene og fokus i det kommende hovedprosjektet er kort oppsummert nedenfor;

1 Fritidsboligutvikling for naturrestaurering og habitatforbedrende tiltak

Kan fritidsboliger bidra til at våre naturområder har sunne og velfungerende økosystem - også i fremtiden?

Her vil vi se på hvilke tiltak som kan bidra til forbedret økologisk tilstand i og rundt fritidsboligområder, samt hvordan naturrestaurering av både tidligere og midlertidige inngrep kan være aktuelt innen fritidsboligutvikling. Sentralt innenfor dette området vil være praksis og verktøy for å sikre at naturhensyn ivaretas i utviklingsprosjekt, utvikle metodikk for å kunne måle og dokumentere effekt av tiltak, samt sammenstille en "best practise toolbox" med tiltak som er spesielt relevante ifm utvikling av fritidsboligområder.

Et eksempel på dette kan være etablering av en reversibel fritidsbolig ved en elv, som finansierer restaurering av elva i den perioden fritidsboligen står der.

2 Naturbaserte løsninger for mer klimatilpassede fritidsboligområder og lokalsamfunn

Kan vi bygge fritidsboliger som ruster natur og lokalsamfunn i møte med klimaendringer?

Her ønsker vi å se på naturbaserte løsninger for klimatilpasning og hvordan slike tiltak kan implementeres i utviklingen av fritidsboligområder, både for økt biodiversitet og økosystemtjenester som sikring ovenfor flom, skred, overvann og andre naturfarer. Sentralt i dette arbeidet vil være å identifisere hvilke naturfarer som er mest kritiske frem mot år 2100 i de relevante kommunene, samt hvilke naturbaserte løsninger som vil være mest aktuelle innen fritidsboligutvikling. Videre kan det utvikles en "best practise toolbox" med de tiltakene som er spesielt relevante.

Et eksempel på dette kan være re-vegetering av et eksisterende fritidsboligområde for å forhindre overvannsproblematikk og overflateerosjon i møte med et villere og våtere klima.

3 Sirkulær og ressurseffektiv fritidsboligutvikling

Kan fritidsboliger være et verktøy for en mer sirkulær økonomi?

Her vil det være relevant å se på hvordan fritidsboliger kan utvikles mer sirkulære, både material og energimessig, men også koblet opp mot tjenester, deling og mobilitet. Sentralt vil være å se sirkulærøkonomi opp mot livsløpsanalyser og lokal verdiskaping, for å sikre at fritidsboligutviklingen bygger opp under lokale fornybare eller rest-ressurser og lokal sysselsetting.

Et eksempel på dette som vi har identifisert i prosjektet er ombruk av eksisterende og ubrukt bygningsmasse til fritidsboligformål. Det kan være nedlagte skoler, gårdsbruk, høyløer og lignende.

4 Fritidsboliger som tilrettelegger for regenerativ turisme

Kan fritidsboliger legge til rette for en turisme som er positiv for både natur og lokalsamfunn?

Her kobles fritidsbolignæringa opp mot reiselivsnæringa, for å se hvordan fritidsboligen kan danne en arena for verdidrevne opplevelser - altså aktiviteter som skaper bedre forhold for både mennesker og stedegen natur. Sentralt vil være å identifisere hvilke aktiviteter som kan bidra positivt lokalt, samt hva som trengs for å fasilitere for dette.

Et eksempel vi har identifisert i prosjektet er at gamle sætre/fäbodrar kan revitaliseres og for å huse feks. personer som søker kulturutveksling og innføring i sætring. Dersom det kan medføre at flere benytter sætrene sine for sommerbeite, vil det være positivt både for kulturlandskapet, biologisk mangfold, dyra og bøndene.

I et kommende hovedprosjekt vil de ulike temaområdene representere ulike arbeidspakker ledet av kompetansemiljø på både svensk og norsk side. Innholdet i de ulike arbeidspakkene vil videre spisses i samarbeid med de aktuelle arbeidspakkeleiderne og mest sentrale prosjektdeltakerne.

Videre vil funn i de individuelle arbeidspakkene gå fra kunnskap til praksis i form av konkrete piloter (också något som etterfråges på aktörmötet), der lokale SMBer, kommuner og relevante kompetansemiljø jobber sammen. Formålet med pilotene er å eksemplifisere naturpositive konsept for fritidsboligutvikling. Innspill til enkelte slike konsept som har kommet frem gjennom forprosjektet er vist i (figur 5). Arbeidet med pilotene er tenkt prosess-basert etter metodikk utviklet i prosjektet *Kompetanseløft for Bærekraftig Fritid*, og det er et mål å operasjonalisere EUs taksonomi gjennom pilotene.

Figur 5: Eksempel på konsept for naturpositive piloter som har blitt identifisert gjennom forprosjektet.

Formalisere et konsortium for hovedprosjekt

Under projektets gång har projektet genom individuelle möten och digitale fellesmøter kommet i kontakt med aktører, som på ulike sätt er verksamma inom utveckling av fritidshus. Dels för att få inspel till hur dagens situation ser ut, hur dessa aktörer tänker och jobbar med frågan runt hållbar utveckling av fritidshus och om det har några tankar vad som borde göras i framtiden (inspel till ansökan om ett huvudprojekt). Ett annat syfte var att se vilka aktörer som var mest intresserade av temat runt projektet och stämma av om och hur de ville vara del av ett konsortium in i ett huvudprojekt, men vi innså at et formelt samarbeid ikke kan etableres før de ulike aktørene har det klart for seg hvor mye og hvordan de skal bidra. Dette har vi ikke kunnet svare på i forprosjektet, da fordeling av roller og eventuelt bidrag må defineres i arbeidet med et hovedprosjekt. Vi har likevel identifisert en rekke aktører som er spesielt interesserte og aktuelle inn i et hovedprosjekt. Flere av disse har signert intensjonsavtaler for å uttrykke sin interesse for prosjektet.

Aktørene som har signert intensjonsavtaler: NINA, NTNU, SINTEF, Statskog, Røros kommune, Oppdal kommune, Rennebu kommune, Røros Næringshage, Innovasjon Namdalen, White arkitekter, Pir II arkitekter, Troll arkitektur, BLOM arkitekter, MIUN – Institutionen för ekoteknik och hållbart byggande, MIUN – institutionen för ekonomi, juridik och turism, Mid Sweden 365, Bräcke kommun, Härjedalens kommun, Isotimber och Kärnvirke Arkitektur. Alle de signerte intensjonsavtalene finnes som vedlegg.

Några aktörer har uttryckt intresse för projektet och att ingå i konsortiet med lyckades inte få till signaturer innan vissa nyckelpersoner gick på sommarledighet. Det är troligt att projektet kommer att få många fler aktörer som är intresserade av att ingå i konsortiet allt eftersom projektidén blir mer konkret i arbetet med ansökan till huvudprojektet. Utöver intentionsavtalen så spelades även en film in i projektet som synliggör delar av konsortiet och hur det ser problematiken runt fritidshus och projektidén i synnerhet.

Aktører vi har tagit kontakt med/ haft møte med om prosjektet for inspel, interesse och eventuell deltakelse (Figur 6): Region Jämtland Härjedalen, Oppdal kommune, Røros kommune, Rennebu kommune, Åre kommun, Krokoms kommun, Bergs kommun, Bräcke kommun, Strömsunds kommun, Härjedalens kommun, Östersunds kommun, Ragunda kommun, Fjäll destinationer i Jämtland Härjedalen, prosjektet Cirkulär markanvändning för hållbar exploatering i flera branscher, prosjektet SMICE, White arkitekter, Røros Næringshage, Innovasjon Namdal, Regionrådet Trøndelag Sør, Pir II arkitekter, Krook og Tjäder arkitekt, IsoTimber, Länstyrelsen i Jämtland Härjedalen, projektet Duvedsmodellen, MIUN, prosjektet SECPLAN, Troll Arkitektur, Statskog, SINTEF, Destination Östersund, Blom arkitekter, Tur Experiences, NTNU, Contrast Adventures, NINA, Kärnvirke arkitektur och Interreg-prosjektet ReWork.

Figur 6: Några av de aktörerna vi varit i kontakt med under projekts gång.

På Norsk side har det vært fokus på å opprette dialog med relevante representanter for næringslivet i de ulike regionene, slik som Innovasjon Namdal og Røros Næringshage. I arbeidet frem mot et hovedprosjekt vil de kunne involvere sine respektive kommuner og næringslivsaktører. Av den årsak har det derfor vært lite dialog med kommuner og aktører i Rørosregionen, samt gamle Nord-Trøndelag. Prosjektet har ellers blitt lagt frem på rådsmøte i Trøndelag Sør, som resulterte i interesse fra Røros, Oppdal og Rennebu kommuner.

I tillegg har vi markedsført prosjektet gjennom sosiale medier, i relevante møter og forum, samt gjennom åpent informasjonsmøte, slik at informasjon om prosjektet også har nådd ut over aktørene listet ovenfor.

Förväntade effekter

Først og fremst er en effekt av forprosjektet at vi ønsker ta prosjektet videre inn i et hovedprosjekt, i samarbeid med nettverket som er opparbeidet.

For et kommende hovedprosjekt vil omstilling til en mer naturpositiv utvikling av hytter og fritidsboliger være et konkurransefortrinn som åpner opp for nye forretningsmuligheter. En slik utvikling vil i tillegg tilrettelegge for innovasjon, sirkulærøkonomi, nye arbeidsplasser, helhetlig stedsutvikling og robuste lokalsamfunn. Ved å gjennomføre konkrete piloter i et kommende hovedprosjekt vil kunnskapen ervervet i prosjektet også kunne videreformidles for kompetanseheving ut over de involverte aktørene og regionene.

Effekter av ett huvudprojekt inom SOURCE og tematikken som belyses er i tillegg i tråd och förväntas bidra positivt med følgende regionale strategier og program:

Jämtland Härjedalens Program för smart specialisering;

- *Jord, skog och vatten:* Genom metodutveckling och kunskaputbyte kan företag inom träförädling för hus och byggmaterial stärka sin konkurrenskraft. Även företag som är sammankopplade till byggprocesser, så som planering, projektering och arkitektur kan påverkas positivt av ett sådant projekt.
- *Upplevelser:* Länets attraktivitet i känsliga naturområden som lägger grunden till upplevelser, kan genom mer hållbara byggmetoder och planering bevaras. Att arbeta proaktivt för utvecklingen mot framtidens moderna och hållbara stugbyar möjliggör även till att öka attraktionen för områden där naturupplevelser är i fokus och regenerativ turism.

Resultatet av ett kommande huvudprojekt inom SOURCE förväntas bidra till **regionala utvecklingsstrategin "Jämtlands län 2050"**. I strategin är nytänkande och hållbarhet ledstjärnor, parallellt med en positiv befolkningsutveckling där livsstilen lockar allt flera att leva, bo och verka här. För att lyckas med det i attraktiva rekreationsområden utan att äventyra grön omställning krävs ett mer hållbart och cirkulärt tänk i plan- och byggprocesserna. Genom att engagera lokala entreprenörer inom bygg och material kan projektet även bidra till ökad förädlingsgrad från skogen. Vidare bidrar projektet till det svensk-norska flödet av kunskap och innovationsresurser som utpekas i strategin som en framgångsfaktor.

For Trøndelag vil hovedprosjektet bidra positivt inn i næringsstrategien i det nye Trøndelag **Et verdiskapende Trøndelag**. Strategien har som mål å øke bærekraftig verdiskaping og internasjonal konkurranseevne i Trøndelag, hvor blant annet sirkulærøkonomi, smarte samfunn og opplevelsesnæringer er blant satsningsområdene. I utviklingen mot en mer bærekraftig fritid vil innovasjon og verdiskaping skje i koblingen mellom næringslivet, forvaltning og forskning.

Huvudprosjektet vil også bygge opp under **Trøndelag sin handlingsplan for klimaomstilling** og **Jämtlands läns energi och klimatstrategi**. Båda regionerna har som mål att bli klimanøytral innen 2030. Cirkulära flöden och bygg er prioriterte temaområdene innenfor klimaomstillingen, og mer klimavennlige løsninger innenfor fritidsboliger er nødvendig for å nå satte mål.

Innen reiseliv har Trøndelag gjennomført et **scenarioprojekt for fylket som opplevelsesdestinasjon**. Økt fokus på bærekraft og det grønne skiftet er i utpekt som en sterk positiv driver for utvikling av opplevelsesbasert verdiskaping. Tette og velfungerende nordiske samarbeid er høyt prioritert nasjonalt, og i Trøndelag sitt internasjonale handlingsprogram utpekes de nærmeste relasjonene, som Jämtland Härjedalen, som viktigst for å ivareta og videreutvikle kunnskap med våre nordiske naboer

Prosjektorganisasjon

Førstudien har letts av Erik Melin Söderström som proktledare från Peak Innovation på svensk sida och Christina Ekeheien som proktledare från Nasjonalparken Næringshage på norsk sida. Båda organisationerna är relativt lika och kan beskrivas som innovationsmiljöer, vana att jobba med att koppla ihop offentligheten, forskningen och näringslivet i olika projekt. Denna samsyn hur vi jobbar i projekt har varit fördelaktig och gjort att samarbeidet har fungerat gott. Vi har siktat på avstämningar på teams ca varannan vecka för att diskutera projektets framdrift och planera framtida aktiviteter.

Däremellan har parterna var för sig gjort en analys av dagens situation/praxis i Sverige (Peak Innovation, 2022) respektive Norge (Nasjonalparken Næringshage, 2022) och kontaktat intressanta aktörer för möten och intervjuer på var sida gränsen. Vid våra två gemensam digitala sammankomster aktörmöte och informationswebinarie så samarbeidade vi tätt med planering, genomförande, dokumentation och analys av eventen. Vi genomförde varsin resa för att besöka varandras organisation. Resorna var väldigt gynnsam för arbetet i projektet och kommande samarbeide framöver. Att få besöka varandra, bygga en bättre relation samt att träffa andra relevanta aktörer på andra sidan gränsen var mycket värdefullt.

Grenseoverskridende merverdi

FNs siste klimarapport har erklært “kode rød for menneskeheten” og i følge IPBES er tap av natur en like stor trussel som klimaendringene. Naturen og klimaendringene kjenner ingen landegrenser og vi er avhengige av å jobbe sammen for å skifte kurs.

Region Jämtland Härjedalen og Trøndelag fylke er bundet sammen gjennom store naturområder og økosystem. At vi har velfungerende økosystem og natur, samt et balansert klima, er en forutsetning for all vår næring tilknyttet fritid og rekreasjon. Både region Jämtland Härjedalen og Trøndelag har fritidsutvikling som viktig næring for kommunene, og bedrifter som driver med utvikling av fritidsboliger, både innen bygg- og anlegg, forskning, næringsutvikling, forvaltning og finans.

Små og mellomstore bedrifter innen rekreasjon og fritid har et samfunnsansvar utover eget virke, i møte med ulike interessenter og næringer. Både Sverige og Norge kan vente seg strengere føringer tilknyttet bærekraftig utvikling i en rekke sektorer tilknyttet fritid og rekreasjon. Føringerne vil først og fremst påvirke større bedrifter, men på sikt vil også små- og mellomstore bedrifter i regionene måtte forholde seg eksempelvis EUs taksonomi og andre føringer i lys av EUs green deal. Ved å koble innovasjonsmiljø på tvers av grensen, som Peak Innovation og Nasjonalparken Næringshage, vil region Jämtland Härjedalen og Trøndelag bedre kunne støtte opp under små og mellomstore bedrifter i omstillingsarbeidet for det grønne skiftet.

Med vårt sammenhengende og rike naturlandskap er et samarbeid naturlig for å ivareta grunnlaget for næringsutvikling innen fritid og rekreasjon i tråd med globale utfordringer og kommende føringer. I projektet har vi arbeidet for å identifisere og kopplere ihop relevante aktører knyttet til utviklingen av fritidshus. Ved de samankomster vi arrangerte der svenske og norske aktører deltok tilsammen fikk vi gensvar at det var interessant å høre hvordan man gjør på den andre siden av grensen og at man kan lære av varandra. Dette er noe vi jobber videre med i et hovedprosjekt, å koble grenseregionenes samlede ressurser for å identifisere og kommunisere helhetlige og bærekraftige løsninger som viderefører lokal verdiskaping og sysselsetting knyttet til utvikling av fritidsboliger, samtidig som vi forvalter vår felles naturkapital.

De horisontella kriteriene

Projektet SOURCE har naturpositiv utvikling som tema og syfte. Hållbar utvikling gjaldende natur, miljø og klimaat spesielt, men strävar även efter att främja hållbar utveckling inom det sociala, ekonomiska och allas lika värde.

Horisontella kriterier – hållbar utvikling

Bærekraftsmålene som omhandler klima og miljø danner grunnlaget for å nå de andre 13 av FNs Bærekraftsmål. SOURCE ser på fritidsboligutvikling med naturen som premiss, for å ivareta naturgrunnlaget som rekreasjonskommunene er avhengige av.

Arealendringer er en av hovedutfordringene når det kommer til tap av natur og velfungerende økosystem. Hovedprosjektet vil ta for seg arealbruk innen fritidsboligutvikling og hvordan vi kan bygge mer bærekraftig på naturens premisser. Vi er nå inne i FNs tiår for naturrestaurering og det er naturlig at prosjektet også vil se på tiltak som naturrestaurering, arealnøytralitet og regenerative prosesser.

Globalt forbruker vi naturressurser raskere enn økosystemene klarer å regenerere ressurser. “Earth Overshoot Day”, eller jordas overforbruksdag, kommer hvert år tidligere og vi i vestlige land forbruker mer enn gjennomsnittet. Hytter og fritidsboliger er et “overskuddsfenomen”, og etablering av nye stugor og fritidsboliger er ressurskrevende. Samtidig økar även material och avfallsflöden till och från stugområdena som kan skape utfordringer för den kommunala avloppshanteringen. Ett mer cirkulärt ekonomiskt system, i tråd med naturens tålegrenser, kan leda till mindre resursanvändning och ett mer bærekraftig lokalsamhälle.

I tillegg til arealendringer er også klimaendringene med på å true sårbare arter og natur. Utslipp fra hytter og fritidsboliger kan deles i tre; en tredjedel kommer fra transport til og fra hytta, en tredjedel fra oppvarming av hytta når den ikke er i bruk, og en tredjedel fra byggingen av selve hytta. For at nye stugbyar skal være bærekraftige er de nødt til å sträva efter minimal klimatpåverkan i enlighet med Parisavtalet, samt planeras och anpassas efter de rådande och kommande klimatförändringarna.

Horisontella kriterier – Jämställdhet mellan kvinnor och män

Under förstudien har ett jämställt deltagande av kvinnor och män eftersträvat. Att både kvinnor och män får komma till tals och ha inflytande över förstudiens resultat har säkerställts genom att bevaka deltagandet till möten och seminarier samt fördelningen hos de personer som förstudiens projektledare haft kontakt med. Förstudien har strävat efter att en mångfald av olika aktörer kopplat till utvecklingen av fritidshus har deltagit i förstudien, vilket även bäddar för ett mer jämställt deltagande.

Horisontella kriterier – Lika möjligheter och icke-diskriminering

Förstudien har beaktat ett modernt angreppssätt kring projektupplägg som innefattar att jämlikhet och mångfald tas till vara på och där alla ges lika förutsättningar oavsett kön, ålder, etnicitet, religion, sexuell läggning eller funktionsvariation.

Informasjon og kommunikasjon

Info om projektet har funnits tilgjengelig på både Peak Innovations og Nasjonalparken Næringshage hemsida sedan början av projektet. Vid kontakt med externa aktörer har vi hänvisat till hemsidorna för mer information av projektet. En kontinuerligt uppdaterad powerpoint presentation om projektet har kommunicerats med externa aktörer via mail och presentation på möten.

Information om att SOURCE anordnade ett informationsmöte spreds inför mötet på Facebook av både Nasjonalparken Næringshagen og Peak Innovation. Det ble tatt opptak av både aktørmøtet og informasjonsmøtet som ble distribuert til deltakere og andre interesserte i etterkant, sammen med en pdf av presentasjonen som ble vist og oppsummering av møtet.

En stor del i kommunikationen av projektet och för att lyfta intresse runt projektidén är den film som gjorts i projektet. Filmen beskriver kort dagens situation runt utvecklingen av fritidshus och hur projektet ska jobba mot en mer hållbar utveckling. Filmen innehåller även ett par av deltagarna i konsortiet som beskriver varför detta är viktigt för dem. Filmen ligger på respektive organisations hemsidor, [Peak Innovation](#) och [Nasjonalparken Næringshagen](#) och kommer spridas på sociala medier efter sommaren för att skapa ett driv inför höstens ansökan.

I all kommunikation och material som presenterats har vi både i tal eller skrift och med hjälp av logotyper visat att projektet fått stöd från den Europeiska regionala utvecklingsfonden via Interreg, samt Region Jämtland Härjedalen och Trøndelags Fylkekommune.

Forankring av prosjektets resultat og effekter

Førstudieprosjektet SOURCE har lett till att temat runt hållbart byggande med natur och klimat som premis har lyfts och diskuterats med de aktörerna som varit involverade i projektet på ett eller annat sätt. Det har lett till en ökad kunskap och förståelse om dagens mindre hållbara situation och åt vilken riktning utvecklingen går och behöver gå i framtiden och vad det kan innebära för de regionala aktörerna i Trøndelag och Jämtland Härjedalen. Ytterligare en effekt av förstudien är de konsortium som har börjat formas runt detta tema och utbytet av information, tankar, idéer mm sinsemellan.

Ett resultat av projektet är att organisationerna Nasjonalparken Næringshagen och Peak innovation har fått kontakt med varandra och fått en bättre förståelse av varandras verksamheter, arbetssätt och utmaningar. Detta har resulterat att man vill fördjupa samarbetet utöver SOURCE-projektet och ämnar ansöka om ett Interreg Sverige-Norge förprojekt hur innovationsmiljöer/trippelhelix aktörer (som Peak Innovaiton och Nasjonalparken Næringshagen kan etablera modeller för att skapa innovationskultur hos små och medelstora företag).

Forprosjektet har ellers opprettet dialog med følgende EU-finansierede projekt:

- Jamtli Living University
- Cirkulär markanvändning för hållbar exploatering i flera branscher
- Duvedsmodellen.
- SMICE
- ReWork

Dialog med prosjektene over ønsker vi ta med videre inn i et hovedprosjekt, slik at prosjektene kan høste kunnskap fra hverandre og sikre at kunnskapen som erverves er til felles nytte og ikke overlapper hverandre.

Aktiviteter og økonomi

Beskrivelse av hva som er gjort innenfor de ulike aktivitetene er beskrevet nedenfor. I tillegg fremkommer milepæler og fremdriftsplan i forprosjektet i figur 8.

AP1. Prosjektledelse

Se avsnitt om projektorganisation.

AP2. Kommunikasjon

Kommunikasjon av prosjektet har primært foregått i dialog med aktørene det er etablert kontakt med. Ellers har informasjon om prosjektet på et overordnet nivå blitt delt på våre hjemmesider, sosiale medier, i aktuelle møter og fora samt over epost.

Det var et bevisst valg å prioritere dialog med aktører fremfor å gjennom hele prosjektet kommunisere prosjektet via sosiale medier. Forprosjektet har handlet om å sammen med relevante aktører definere satsningsområder i et hovedprosjekt, og å bygge et nettverk rundt dette. Vi valgte derfor heller å bruke tid og ressurser på å kommunisere prosjektet i etterkant av forprosjektet, som en oppvarming til hovedprosjekt, ved å formidle SOURCE i en kort video om forprosjektet.

På svensk sida köptes det in kompetens på att redigera film från posten extern tjänst.

AP3. Etablere nettverk og konsortium

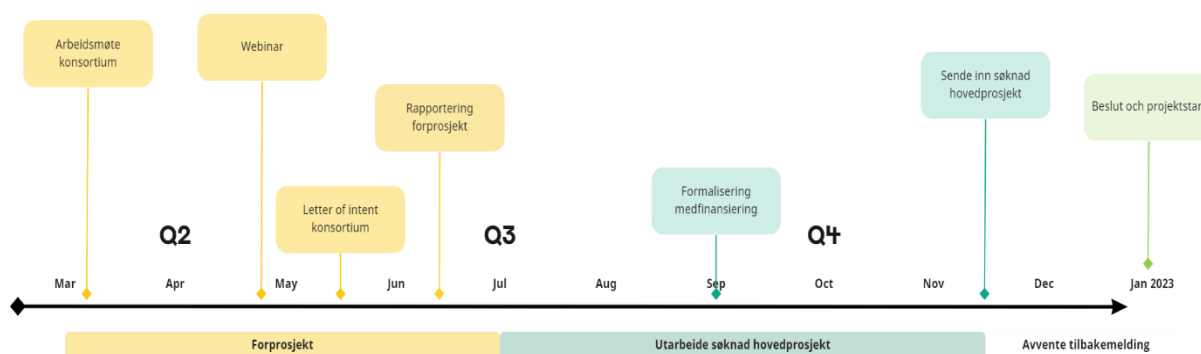
Vi har hatt 1:1 møter med en rekke aktører, samt to digitale møter der aktørene kunne gå i dialog og bli bedre kjent med hverandre og felles interesser. Som et første steg inn i et mer formalisert konsortium har flere bedrifter signert intentionsavtale/avsiktsforklaringar for å vise interesse for et videre samarbeid frem mot et hovedprosjekt.

AP4. Analyse av dagens situasjon

På både norsk og sveksn side har vi utført en litteraturstudie som kartlegger dagens praksis relatert til fritidsboligutvikling. Vi har også kontaktet enkelte av aktørene for å få informasjon til analysen, som vil fungere som et godt faglig grunnlag inn i arbeidet med et hovedprosjekt.

AP5. Etablere hovedprosjekt

Arbeid med hovedprosjekt gjennom forprosjektet har i hovedpunkt dreid seg om å etablere kontakt med aktuelle partnere og nettverk, samt definere satsningsområder for et kommende hovedprosjekt. Med arbeidet som er lagt ned er vi godt på vei og har gjort mye av grunnarbeidet for å videre definere og konkretisere samarbeid, metodikk og fordeling av ressurser.

Figur 8: Fremdriftsplan for forprosjekt SOURCE med milepæler.

Økonomi

For det norske budsjettet ble det aktuelt å flytte noe midler fra 2021 til 2022. Dette gjaldt spesielt budsjettet for reise, da det grunnet COVID ikke var aktuelt å reise i slutten av 2021. Det ble også brukt mindre enn budsjettet for eksterne tjenester og reiser. For eksterne tjenester var vi så heldige at innleder på informasjonsmøtet ikke ønsket honorar. Ellers har mesteparten av arbeidet med utvikling av film blitt lagt på svensk side av budsjettet, da de besitter egen kommunikatør. Reisebudsjettet ble benyttet på en tur til Östersund, men også her ble utgiftene lavere enn

budsjettet. I samråd med Interreg-sekretariatet fikk Nasjonalparken Næringshage revidert budsjettet slik at disse midlene kunne benyttes for personalkostnader isteden.

På svensk sida har projektet följt budget och upparbetat alla kostnader. En mindre summa som var kvar på resor och logi i slutet av projektet användes till personalkostnader i stället.

Forslag og ideer

Det finns många intressanta angreppsvinklar på temat hållbar utveckling av fritidshus. Varav vi inte kommer kunna angripa alla i huvudprojektet SOURCE. Några exempel som har lyft tidigare är videre utvikling av alternative energiløsninger, mindre ressurskrevende materialer, lavutslippsmobilitet, delingsløsninger, samt økt kunnskap om effekter av ferdsel og friluftsliv, planlegging av fritidsboligområder og en mer helhetlig forvaltning, där man borde titta på hur kommunernas översiktsplaner kan vara verktyg för en mer hållbar utveckling. En intressant aspekt är även problematiken med att personer börjar bosätta sig i sina fritidshus utan att skriva sig där och hur det tär på kommunens resurser utan att generera skatteintekter.

Referenser

- Andersson, E., Christner, S., Jean-Simon, P., & Stefan, W. (2019). *Sveriges Nya Geografi 2019*. Sweco.
- Ask, N. H. (2021). *Hyttefelt og landskapsendringer – fra tilpasning til omdanning i Oppdal kommune* [Masteroppgave, NTNU]. NTNU Open. <https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/handle/11250/2824240>
- Back, A., & Marjavaara, R. (2017). Mapping an invisible population: the uneven geography of second-home tourism. *Tourism Geographies*, 595-611.
- Bengtsson, S. (den 12 1 2022). *Högkonjunktur för fritidshus under pandemin: Byggvärden*. Hämtat från Byggvärden : <https://www.byggvarlden.se/hogkonjunktur-for-fritidshus-under-pandemin/>
- Boverket. (den 1 4 2020). *Översiktsplanen: Boverket*. Hämtat från Boverket: <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/planering/oversiktsplan/oversiktsplanen/>
- Boverket. (den 23 2 2022). *Länsstyrelsens roll: Boverket*. Hämtat från Boverket: <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/planering/detaljplan/lansstyrelsens-tillsyn/mellan/lansstyrelsens-roll/>
- Deloitte. (2022). *Naturavtalen og naturrisiko. Betydning for norsk næringsliv*. Hentet 28. Juni 2022 fra: https://mkto.deloitte.com/rs/712-CNF-326/images/deloitte_naturavtalen_naturrisiko_rapport_2022.pdf
- Departementene. (2021). *Nasjonal strategi for en grønn, sirkulær økonomi*. Hentet 29. Juni 2022 fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/f6c799ac7c474e5b8f561d1e72d474da/t-1573n.pdf>
- European Commission. (2020). *Circular Economy Action Plan. For a cleaner and more competitive Europe*. Hentet 29. Juni fra https://ec.europa.eu/environment/pdf/circular-economy/new_circular_economy_action_plan.pdf
- Flygare, H. (den 1 11 2021). *Noll nya bäddar i Rödkullen – om markägare i Ullådalen får bestämma: "Naturen klarar inte mer": LT*. Hämtat från LT: <https://www.ltz.se/2021-11-01/noll-nya-baddar-i-rodkullen--om-markagare-i-ulladalen-far-bestamma-naturen-klarar-inte-mer>
- Helgerud, M. (2021). *Hytte*. [I *Store norske leksikon*, snl.no]. Hentet 11. januar 2022 fra <https://snl.no/hytte>
- Lejman, S. (den 3 3 2021). *Många vill bygga fjällstugor – byggärenden haglar in i Härjedalen och Berg: SVT Nyheter*. Hämtat från SVT Nyheter: <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/jamtland/intresset-for-fjallstugor-skjutit-i-hojden>
- Macic, M. & Bjørneng, H. (2022). *Fritidsbygganalysen vår 2022*. [Powerpoint og lysbilder]. Prognosesenteret, mars 2022.
- Nasjonalparken Næringshage. (2022). *Status for hytte- og fritidsboligutveking i Norge*. Oppdal: Nasjonalparken Næringshage.
- Peak Innovation. (2022). *Status för fritidshusutveckling i Sverige och Jämtlands Län*. Östersund: Peak Innovation.
- SCB. (den 7 12 2016). *Stockholms län har största antalet fritidshusområden: SCB*. Hämtat från SCB: <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/miljo/markanvandning/fritidshusomraden/pong/statistiknyhet/fritidshusomraden-2015/>
- SCB. (den 30 6 2020). *Hundratusentals svenskar äger fritidshus i andra kommuner: SCB*. Hämtat från SCB: <https://www.scb.se/hitta-statistik/redaktionellt/hundratusentals-svenskar-ager-fritidshus-i-andra-kommuner/>

Skjeggedal, T., Arnesen, T. og Kjell Overvåg. (2021). Hyttelivets rekreative sirkulasjon – umulig å planlegge? *Plan*, 53(2), 10-17. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-3045-2021-02-03>

Trøndelag i tall. (u.å.). *Fritidsbygninger*. Hentet 20. mai 2022 fra <https://trondelagitall.no/statistikk/fritidsbygninger>

WEF. (2020). The Future of Nature and Business Policy Companion. Recommendations for policy-makers to reset towards a new nature economy. Hentet 28. Juni 2022 fra: <https://www.weforum.org/reports/the-future-of-nature-and-business-policy-companion/#:~:text=The%20Future%20of%20Nature%20and%20Business%20Policy%20Companion%20outlines%20a,to%20the%20COVID%2D19%20pandemic.>